



פתרון הבחינה

בתנ"ך

קיץ תשפ"ו, 2026, שאלון: 1372

מוגש ע"י דליה שטיפמן אורי כפיר מורות לתנ"ך של בית הספר "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון לשאלון.

2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

מכלל השאלות במבחן יש לענות על שבעה סעיפים:

שלושה סעיפים מבין סעיפי א, וארבעה סעיפים נוספים שאינם סעיפי א בבחינה כולה.

סעיף א = 12 נקודות, סעיפי ב/ג = 16 נקודות

השאלות

שאלה 1

סעיף א'

- (1) התנאי שהציב בעז לגאולת השדה, היה שהדבר יכלול גם ייבום/ גאולת האלמנה. כלומר פלוני אלמוני חייב להתחתן עם רות והנחלה תהייה על שמו של הבעל המת. בועז הציב תנאי זה כדי לגרום לפלוני אלמוני לוותר על הנחלה כיוון שרות היא מואביה. "ביום קנותך השדה מיד נעמי ומאת רות המואביה אשת המת, קנית להקים שם המת על נחלתו".
- (2) הסירוב של פלוני אלמוני הוא אירוני כיוון שסירובו נבע מהעובדה שרות מואביה והוא חשש לפגום בייחוס המשפחתי שלו "פן אשחית נחלתי". בפסוקים האחרונים בפרק המחבר מבליט את הייחוס המשפחתי העתידי של רות ובעז, רות היא הסבתא רבתה של דוד המלך. "...שמו עובד הוא אבי ישי אבי דוד".



סעיף ב'

(1) על פי הפסוקים, גם רות וגם אסתר נקלעו לסביבה זרה לחלוטין. רות המואבייה מגיעה ליהודה, ואסתר היהודייה מגיעה לארמון המלוכה הפרסי בשושן. עם זאת, המניע והגורם שאיפשר לכל אחת מהן להשתלב בסביבה החדשה היה שונה:

רות – עשתה זאת מתוך בחירה אישית ומחויבות מוחלטת לחסד כלפי נעמי: "כי אל אשר תלכי אלך ובאשר תליני אלין עמך עמי ואלוהיך אלוהי".

אסתר – בזכות יופייה, אחשוורוש בחר בה ונשא אותה לאישה: "ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים...".
(2) תרומתה של אסתר לעם ישראל, היא הצלה פוליטית ופיזית של האומה מפני גזירת ההשמדה של המן הרשע. אסתר מסכנת את חייה, באומץ רב ומגיעה אל המלך אחשוורוש ללא הזמנה, היא מפעילה עליו את השפעתה, כדי לבטל את רוע הגזירה: "ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך... ותבך ותתחנן לו להעביר את רעת המן האגגי...".
רות, פועלת בצניעות ובשקט בשדות בית לחם. תרומתה לעם ישראל היא רוחנית ומלמדת על מעשי החסד של רות כלפי נעמי. תרומתה לעם ישראל, היא העמדת שושלת המלוכה העתידיה לעם, מלכות בית דוד, שממנה על פי המסורת יצמח גם המשיח: "...שמו עובד הוא אבי ישי אבי דוד".

סעיף ג'

(1) הכינויים של רות:

- בועז מכנה את רות- "רות המואביה"

- העם והזקנים מכנים את רות- "האישה הבאה אל ביתך"

- נשות העיר- "כלתך אשר אהבתך"

כינויים אלה מלמדים על תהליך קבלתה של רות לעם ישראל, בהתחלה היא מכונה "המואביה", דבר המדגיח את זרותה בקרב עם ישראל, אחר כך היא מכונה "אישה", כינוי הזרות מוסר מעליה. ולבסוף, קבלתה והשתייכותה לעם, היא מכונה "כלתה" של נעמי, להעיד על קבלתה כחלק ממשפחתה ומעם ישראל.

(2) על פי דבריה של א' אבנרי, קבלת הזר והשילוב שלו בחברה אינם מהווים איום, אלא להפך – הם המפתח לתיקון, לשגשוג ולהמשכיות. במגילת רות, רות המואבייה מתקבלת בברכה, ודווקא ממנה צומחת הישועה.
יתרון בעבור נעמי - נעמי התחילה את דרכה במגילה כאישה שבורה, ערירית וחסרת כל. קבלת רות הנוכרייה אל חייה העניקה לה משפחה חדשה, נכד, ומשמעות לחיים: "והיה לך למשיב נפש ולכלכל את שיבתך כי כלתך אשר אהבתו ילדתו אשר היא טובה לך משבעה בנים"

יתרון לעם – בקבלת רות הזרה, צומחת שושלת המלוכה המפוארת של בית דוד, שאיחדה את העם: "שמו עובד הוא אבי ישי אבי דוד".

שאלה 2

סעיף א'

(1) הבעיה בהוראות שנתן יהושע למרגלים היא, שמדובר בהוראות כלליות מדי, מבלי שפירט מה הן ציפיותיו ממשימת הריגול שלהם: "לכו ראו את הארץ ואת יריחו". הוראותיו אינן ברורות, מצד אחד, הורה להם לרגל את הארץ ומצד שני, נשמע שהוא מבקש מהם להתמקד ביריחו.

לדעתך, החלטתם לבוא אל ביתה של רחב סייעה להם להתגבר על בעיה זו, מאחר ונראה שלא הבינו היטב את הוראות יהושע, בחרו להתמקד בעיר יריחו ובבית בו ידעו שהם יכולים לשמוע על סודות העיר: "ויילכו ויבאו בית אשה זונה ושמה רחב וישכבו שמה".

או: לדעתך, החלטתם לבוא אל ביתה של רחב לא סייעה להם להתגבר על בעיה זו, כי במקום ללכת ולרגל בארץ כנדרש מהם, הגיעו אל בית רחב והלכו לישון שם: "ויילכו ויבאו בית אשה זונה ושמה רחב וישכבו שמה".



(2) ההחלטה של המרגלים לבוא אל ביתה של רחב התבררה כמוצלחת, כי באמצעות דבריה של רחב אליהם, הם הבינו שאין כל סיבה לעם ישראל לחשוש מכיבוש יריחו: "ותאמר אל האנשים ידעתי כי נתן ה' לכם את הארץ וכי נפלה אימתכם עלינו וכי נמגו כל יושבי הארץ מפניכם". לדבריה, כל יושבי הארץ, יודעים שהארץ הובטחה לבני ישראל על ידי ה' והם מפחדים. **או:** "ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם".

סעיף ב'

(1) רגש השייכות של אסתר כלפי עמה חזק יותר מזה של רחב כלפי עמה:

אסתר – כאשר היא מבינה שגורל עמה תלוי בה ובמעשיה, היא אוזרת אומץ לגשת אל אחשוורוש מבלי שהזמנה, גם אם הדבר יעלה לה בחייה: "לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושון וצומו עלי... ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי אבדתי". אסתר דואגת לבני עמה.

רחב – כאשר היא מבינה שגורלם של בני עמה נגזר, והם עתידים להיכבש ולמות בידי בני ישראל, היא מוכנה להגן ולשמור על המרגלים כדי שיצילו אותה ואת בני עמה. היא אינה דואגת לכל בני עמה, אלא רק למקורבים אליה: "והחיתם את אבי ואת אמי ואת אחיותי ואת כל אשר להם והצלתם את נפשתינו ממות". רחב אינה מגלה רגש של שייכות לבני עמה, היא מפקירה אותם לגורלה, כדי להגן על עצמה ומשפחתה.

(2) רחב ניצלה את מעמדה כדי להטעות את שליחי המלך: רחב הידועה כזונה, מנצלת את מעמדה ואומרת לשליחי המלך, שאכן המרגלים היו אצלה (זונה...), אך אין היא אינה יודעת מי הם ומאיפה באו: "... ותאמר כן באו אלי האנשים ולא ידעתי מאין המה" **או:** היא מנצלת את העובדה שהיא מוכרת ושסומכים עליה מעצם עיסוקה, והיא מטעה את שליחי המלך ושולחת אותם למרדף שווא אחרי המרגלים: "... והאנשים יצאו לא ידעתי אנה הלכו האנשים רדפו מהר אחריהם כי תשיגום".

אסתר ניצלה את מעמדה כדי להטעות את המלך אחשוורוש: אסתר שנבחרה על ידי אחשוורוש להיות לו למלכה, מנצלת את מעמדה ואת היותה חביבת המלך, ומגיעה אליו ללא הזמנה, כדי להזמין אותו ואת המן אליה למשתה. הופעתה ללא הזמנה לפני המלך והזמנתו למשתה (פעמיים), מעוררים אצל אחשוורוש סקרנות וחשד כלפי המן, דבר שיוביל בסוף למפלתו: "ויאמר לה המלך מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך עד חצי המלכות וינתן לך". אחשוורוש הסקרן, נכון למלא את רצונה של אסתר "עד חצי המלכות", מבלי לדעת מה היא מתכננת באמת.

סעיף ג'

(1) דוגמאות מהשיר המעידות על היחס של תושבי יריחו כלפי רחב (על התלמיד להסביר באמצעות שתי דוגמאות):

- "איש עוד לא שר לך, רחב מיריחו" – אנשי העיר סולדים מרחב ולכן איש אינו שר לה יותר.
- "ואיש לא קרא רחב לבתו" – בגלל אכזבתם מרחב שהפקירה אותם לגורלה, היא לא תזכה לכבוד ואף אדם לא יקרא לבתו על שמה של רחב.
- "לעולם לא יהיה לך כבוד בעירך" – אנשי עירה אינם מכבדים אותה, בגלל בגידתה בהם.
- "ויפה השתיקה לדמותך" – איש לא יוסיף להזכירה.

(2) המתואר בפסוקים מהשיר יכול להסביר את היחס כלפי רחב המובע בשיר (על התלמיד לבסס על שתי דוגמאות):

- השיר מתאר את נפילתה וחורבנה של העיר יריחו, ומבחינת אנשי העיר, רחב שבגדה בהם אשמה בזה לא פחות מהאויב.
- "יש תרועת חצרות" – תיאור כיבושה של יריחו, שנעשה בצורה ניסית, באמצעות תקיעת שופרות על ידי בני ישראל. השיר מתאר את הקולות שהביאו לחורבן העיר.
- "וחומות שנופלות" – חומותיה של העיר נפלו על ידי האויב.
- "ועירך יריחו מתמוטטת" – העיר נכבשה והחורבה.



שאלה 3

סעיף א'

(1) שינוי בחירותו של שמשון: בפסוקים א'-ה' – שמשון בן חורין, עושה כרצונו, בא ויוצא מעזה כרצונו: "וילך שמשון עזתה..." בפסוקים כ'-כ"א – בעקבות משיכתו ואהבתו לדלילה הזרה, שבגדה בו, הוא נופל בידי פלישתים, האוסרים אותו ונוטלים ממנו את חירותו: "ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו וירידו אותו עזתה ויאסרוהו בנחשתים ויהי טוחן בבית האסורים..

שינוי בכוחו של שמשון: בפסוקים א'-ה' – שמשון מתואר כבעל כוח רב, באמצעות ידיו הוא עוקר את שערי העיר עזה ונמלט ממנה: "... ויקם בחצי הלילה ויאחז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריה וישם על כתפיו ויעלם אל ראש ההר..." בפסוקים כ'-כ"א – בגלל משיכתו לדלילה, הוא הסגיר בפניה את סוד כוחו והיא בגדה בו ומסרה המידע לפלישתים, שהצליחו בזכות זאת, להסיר מעליו את כוחו: "... ויקץ משנתו ויאמר אצא כפעם בפעם ואנער והוא לא ידע כי ה' סר מעליו".

(2) בעבר דמותו ופעולותיו של שמשון היו מקור להזדהות לאומית, הוא נחשב למושיע העם אל מול הפלישתים: "... ויהללו את אלהיהם כי אמרו כי נתן אלהינו בידנו את אויבנו ואת מחריב ארצנו ואשר הרבה את חללנו" – אפילו הפלישתים מודים שמשון פגע בהם קשות.

לאחר מכן נמתחה ביקורת על דמותו ופעולותיו של שמשון: "החלה להתפתח עמדה המציגה באופן ביקורתי את ההזדהות של שמשון הגיבור הלאומי", אחרי הכל, מרבית פעולותיו של שמשון כנגד הפלישתים נבעו ממניע אישי, רצונו של שמשון לפגוע בהם, בגלל שפגעו בו עצמו. זו אינה התנהגות הראויה לגיבור לאומי, האמור להציב את עמו לפני מניעים אישיים שלו. בסוף ימיו, שמשון מושפל ומעונה בידי פלישתים, בגלל אהבתו לנשים נוכריות: "ויאמרו קראו לשמשון וישחק לנו ויקראו לשמשון מבית האסורים ויצחק לפניהם..."

סעיף ב'

(1) שני דברים שאמר שמשון לדלילה, שיכלו לרמוז על סוד כוחו האמיתי:
 - "וחליתי והייתי כאחד האדם" – שמשון חוזר ואומר זאת מספר פעמים, דבר המעיד על כך שכוחו אינו אנושי, אך אם יפגעו בו בצורה נכונה, הוא יאבד את כוחו ויהיה ככל בני האדם.
 - "ויאמר אליה אם תארגי את שבע מחלפת ראשי עם המסכת" – שמשון רומז שכוחו טמון בשיערו הארוך.

(2) החזרה על הביטוי מבטאת את משאלתו של שמשון להיות ככל האדם: "והייתי כאחד האדם", הוא מעיד על כך שכוחו אינו אנושי והחזרה מבטאת את כמיהתו להיות ככל בני האדם. הוא אינו מגלה את סודו מיד לדלילה, אך הוא חוזר ורומז על מקור כוחו, דבר המעיד על כמיהתו לשינוי.

מצד אחר, החזרה על הביטוי מבטאת את חשש להיות ככל האדם: "וחליתי והייתי כאחד האדם". שמשון מתאר את הפיכתו לאדם ככל בני האדם כמחלה, כמשהו שעלול לפגוע בו. לכן הוא אינו ממהר למסור לדלילה את סודו והוא משקר לה מספר פעמים.

סעיף ג'

(1) שמשון נמצא בסביבה זרה ועוינת, הוא מתרועע עם הפלישתים שאינם רואים בו חבר ומעוניינים לפגוע בו. יוסף נמצא במצרים, עבד בבית פוטיפר, ואשת פוטיפר מתנכלת לו ורוצה שישכב איתה.

ההבדל בין ההתמודדות של שמשון עם סביבתו העוינת ובין התמודדות יוסף עם סביבתו העוינת:
שמשון מנסה לרצות את סביבתו, הוא נכון להסגיר את סוד כוחו לדלילה, כדי להוכיח לה את אהבתו כלפיה. דבר שעולה לו בכוחו ובחיו: "ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו ותקצר נפשו למות ויגד לה את כל לבו..."

יוסף לעומתו, אינו נכנע לפיתויה של אשת פוטיפר, הוא מסרב לבקשותיה ונמלט ממנה: "ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי ויעזב בגדה בידה וינס ויצא החוצה".



(2) בחלק האחרון של סיפור שמשון אפשר לראות במעשיו ביטוי לשליחות לאומית או ביטוי לרצונו בנקמה אישית. לדעתני, זהו ביטוי לרצונו בנקמה אישית. שמשון פונה אל ה' ומבקש ממנו לסייע לו לנקום בפלישתים על כל אשר עשו לו: "ויאמר אדני ה' זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה אלהים ונקמה נקם אחת משתי עיני מפלישתים". או: לדעתני, זהו ביטוי לשליחותו הלאומית. שמשון מבקש מה' לסייע לו לפגוע בפעם האחרונה בפלישתים אויבי ישראל: "ויאמר שמשון תמת נפשי עם פלשתים... ויהיו המתים אשר המית במותו רבים מאשר המית בחייו". וכן תיתכנה תשובות נוספות, מנומקות ומבוססות.

שאלה 4

סעיף א'

(1) צירוף מקרים הוא דרכו של אלוהים להישאר אנונימי (על התלמיד להביא דוגמה אחת המדגימה את הרעיון): במקרה, באותו הלילה נדדה שנתו של המלך אחשוורוש ולכן הוא ביקש שיקראו לפניו מספר הזכרונות שלו. ובמקרה הספר נכתב בתיאור ההצלה של אחשוורוש מהתנקשות, על ידי מרדכי היהודי: "בלילה ההוא נדדה שנת המלך ויאמר להביא לפניו את ספר הזכרונות... וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי... שני סריסי המלך משמרי הסף אשר ביקשו לשלוח יד במלך...". ניכר שהייתה זו יד אלוהית מכוונת, שהמלך יקרא דווקא על האירוע הזה, דבר שיוביל להענקת כבוד גדול למרדכי היהודי (בניגוד לרצון המן).

- במקרה, כאשר המלך מבקש אדם להתייעץ איתו, איך להעניק כבוד למרדכי על הצלת המלך, הגיע דווקא המן: "ויאמר המלך מי בחצר והמן בא לחצר בית המלך". אלוהים כיוון לכך, שדווקא המן יעבור בחצר והוא זה שיציע למלך כיצד לנהוג במרדכי בכבוד רב, מבלי לדעת שמדובר בו.

(2) בפרק ג', כאשר המן מגיע אל המלך ומבקש להשמיד עם שלם, המלך מפגין אדישות מוחלטת לגורלם של מיליוני בני אדם. הוא אינו טורח לשאול באיזה עם מדובר, מה הם פשעיו או האם הטענות של המן נכונות. בפרק ו', מיד לאחר שנדדה שנתו של המלך והוא מגלה שמרדכי הציל את חייו בעבר מבלי לקבל תגמול, המלך דורש להעניק למרדכי היהודי את הכבוד המפואר ביותר ובמהירות המרבית.

סעיף ב'

(1) השאיפה של המן היא להיות האיש המורם מעם, שכולם מריעים ומשתחווים לו. לכן, מה שמפתיע הוא, שהמן ציית לדרישתו של אחשוורוש לרומם את מעמדו של מרדכי בדיוק בדרך שבה הוא הציע.

(2) המדרש מוסיף שהמן אמר למלך אחשוורוש שמספיק לתת למרדכי היהודי כפר או נהר ואין צורך בכל מה שביקש אחשוורוש. המלך אומר להמן שיתן לו גם את זה וגם את מה שהוא דיבר עליו. תוספת זו, מציגה את המן באופן נלעג, בכך שהוא רק מאדיר את כבודו של מרדכי. לא רק שהמלך מקבל את הצעתו לתת למרדכי גם כפר או נהר, הוא גם מוסיף ודורש לרומם את מעמדו כפי שנכתב בפסוקים.

סעיף ג'

(1) בפרק ג', מוצאו היהודי של מרדכי הופך לסכנה קיומית לא רק עבורו, אלא עבור העם היהודי כולו. כאשר המן מתמלא כעס על כך שמרדכי אינו כורע ומשתחוה לו, הוא אינו מסתפק בהענשת מרדכי לבדו. השתייכותו הלאומית של מרדכי גורמת להמן להרחיב את נקמתו לממדים של רצח עם. "ויבז בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים...".

בפרק ו', לאחר שהמן חווה ההשפלה פומבית, בה הוא נאלץ להרכיב את מרדכי על סוס ברחובות העיר, הוא חוזר לביתו מובס. כאשר הוא מספר לאשתו זרש וליועציו את אשר קרה, הם מבינים שההשתייכות של מרדכי ל"זרע היהודים" היא כוח שאי אפשר לנצח אותו. "...אם מזרע היהודים מרדכי. לא תוכל לו כי נפול תיפול לפניו".



(2) על פי המלבי"ם, העצה של זרש בדבריה "נפול תפל לפניו", היא שהמן יכנע לפני מרדכי ויפסיק להילחם בו ולנסות להתנכל לו, רק כך המן יוכל להינצל ולגבור על מרדכי.
האירוניה שבעצתה לאחר קריאת פרק ז', פסוק ח': "... והמן נפל על המיטה אשר אסתר עליה ויאמר המלך גם לכבוש את המלכה עמי בבית" - המן נופל על מיטת המלכה אסתר, כדי לבקש את רחמיה, אבל הדבר מעורר את זעמו של אחשוורוש על המן ואת החשד שהוא מעוניין במלכה ובמלכותו.
עצתה של זרש, "שיפול" לפני העם היהודי, בבקשת שליחה, הביאה בסוף למפלתו של המן.